

- // Новости научной мысли. Экономические науки. 2014. URL: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2014/Economics/13_177468.doc.htm.
7. Соловйов Д.І. Вдосконалення понятійного апарату теоретичного забезпечення функціонування туристичної сфери // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 4 (16). С. 82-88.
  8. Мальська М.П. Менеджмент туризму / М.П. Мальська, В.В. Худо. К.: Знання, 2003. 388 с.
  9. Шепелюк С.І. Туристичний продукт та туристична послуга: критерії розмежування понять. URL: <http://www.irbis.nbuv.gov.ua/cgi/irbis>.
  10. Моран О.І. Розвиток туристичного ринку в економічній системі регіону: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 08.00.05 / Національна академія наук України. Львів., 2008. 22 с.
  11. Muzychenko-Kozlovska O.V. Ekonomichne otsiniuvannya turystychnoi pryvablyvosti terytorii // Novyi Svit-2000. Lviv, Ukraine, 2012. P. 176.
  12. Kyfiak V.F. Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini. Chernivtsi: Knyhy-XXI, Ukraine, 2003. P. 300.
  13. Ковешніков В.С., Ліфіренко О.С., Стукальська Н.М. Інноваційні види туризму // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 4. С. 38-44.
  14. Биржаков М.Б. Введение в туризм: учебник для студентов высших учебных заведений. 8-е изд. М., СПб.: Издательский дом "Герда", 2006. 510 с.
  15. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
  16. Гетманцев Д. Фінансово-туристичні піраміди // Дзеркало тижня. 21 червня 2013 р. № 22. URL: <http://gazeta.dt.ua/business>.
  17. Андрушко А.В. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія / А.В. Андрушко, І.А. Нестерова, Ужгород: ТОВ «ІВА», 2016. 220 с.

Надійшла до редакції 26.12.2018

SUMMARY

Kalyuga T.O. Criminalics analysis of frauds in the sphere of providing travel services. The article is devoted to research of mechanisms of regulation and management of tourism sphere. The functions, conditions and factors of tourism development, its concepts and types are considered, the state policy of tourism development is analyzed. The concept of tourist product and tourist service is distinguished, their main common and distinctive features are revealed.

The problems of structuring tourist services are considered. The basic general and specific features that are inherent in tourist service are determined. Some factors and circumstances influencing the occurrence of fraudulent manifestations in the field of tourist services are considered.

Key words: *fraud, tourism, consumers of tourist services, legislative regulation of relations in the field of tourism.*

УДК 343.98

Почтова Є.С. ©

ад'юнкт
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-4-150-155

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАХОДИ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОСВІДУВАННЯ В УМОВАХ РИЗИКУ ІНФІКУВАННЯ ВІЛ/СНІДОМ ТА/АБО ТУБЕРКУЛЬОЗОМ

Проаналізовано організаційно-тактичні заходи підготовчого етапу проведення освідування. Висвітлено особливості їх здійснення з урахуванням ризиків зараження слідчого та інших учасників кримінального провадження ВІЛ-інфекцією/СНІДОМ та туберкульозом.

Ключові слова: *освідування, тактика, слідчі дії, туберкульоз, ВІЛ/СНІД, ризики інфікування.*

© Почтова Є.С., 2018

Постановка проблеми. На сьогоднішній день беззаперечним є існування ризику зараження ВІЛ-інфекцією/СНІДом та туберкульозом працівників правоохоронних органів під час здійснення ними розслідування кримінальних проваджень. Існує нагальна потреба у переосмисленні організації і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, спрямовуючи увагу не лише на мету їх проведення в аспекті доказування, але й на забезпечення безпеки від інфікування суспільно небезпечними хворобами.

Відомо, що саме слідчі (розшукові) дії є найбільшим джерелом інформаційного забезпечення розслідування, оскільки їх проведення забезпечує пошук, виявлення, дослідження, перевірку, фіксацію та вилучення слідів кримінального правопорушення, а також сприяє встановленню обставин злочину. Як зазначають Є.Д. Лук'яничков та Б.Є. Лук'яничков, значне місце серед них відведено тим, за допомогою яких здійснюється дослідження матеріальних джерел інформації в процесі безпосереднього ознайомлення з ними слідчого. Одною із таких слідчих дій є освідування [1]. Таким чином, організаційно-тактичні заходи підготовки до проведення освідування, а також тактика робочого та заключного етапів, мусять бути сформовані з урахуванням заходів особистої безпеки та гігієни, а також забезпечувати безпеку слідчого та інших учасників (присутніх) від ризику інфікування ВІЛ-інфекцією та/або туберкульозом дихальних шляхів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальні положення забезпечення безпеки від інфікування соціально небезпечними хворобами під час виконання службових обов'язків працівниками МВС України були предметом досліджень таких вчених: С.М. Бортнік, С.П. Домбровський, Н.М. Прокопенко, В.В. Стеблюк, О.М. Стрільців, В.В. Юсупов та інших. У свою чергу, вагомий внесок у розробку загальної тактики освідування зробили відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, зокрема: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, Г.І. Грамович, В.О. Коновалова, Н.І. Кулагін, Б.Є. Лук'яничков, Є.Д. Лук'яничков, Г.А. Матусовський, М.В. Салтєвський, С.М. Стахівський, В.М. Тертишник, Ю.Д. Федоров, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, І.М. Якимов, М.П. Яблоков, О.Ю. Ямпольський та інші. Проведені дослідження створили ґрунтовну базу для подальших наукових пошуків та удосконалення тактики освідування. Однак розгляду особливостей підготовки до проведення освідування, з урахуванням ризику інфікування туберкульозом та/або ВІЛ/СНІДом як особи, що проводить вказану слідчу (розшукову) дію, так і інших осіб, що беруть участь у її проведенні, належної уваги приділено не було. Висвітлення вказаних положень і є **метою** цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. Освідування, як і будь-яка інша слідча (розшукова) дія, складається з підготовчого, робочого та заключного етапів. Саме якісна підготовка до проведення освідування тісно пов'язана з результативністю вказаної слідчої (розшукової) дії та уникненням ризиків інфікування вказаними хворобами.

Аналіз наукової літератури дозволяє дійти висновку, що організаційно-підготовчі заходи до проведення освідування включають у себе:

1. *Вивчення та аналіз матеріалів кримінального провадження, а також інших джерел інформації.* Як зазначає К.О. Чаплинський, це дозволяє слідчому визначити, які сліди можуть мати місце на тілі та одязі особи, освідування якої будуть проводити, де вони можуть знаходитися і як їх виявити [2, с. 123].

2. *Прийняття слідчим (прокурором) рішення щодо необхідності проведення слідчої (розшукової) дії.* Важливо зазначити, що прийняття рішення щодо проведення освідування передбачає наявність фактичних та юридичних підстав. Під фактичними підставами прийняття рішення про проведення даної слідчої (розшукової) дії розуміють наявність у слідчого певної інформації, що на тілі особи (підозрюваного, потерпілого, свідка) можуть бути виявлені сліди кримінального правопорушення або особливі прикмети. Відомості про наявність на тілі особи відповідних слідів можуть міститися в різноманітних джерелах і мати не тільки імовірний, як вважають деякі науковці, а й достовірний характер [3, с. 537]. Юридична підстава прямо зазначена у ч. 2 ст. 241 КПК України як постанова прокурора.

Під час вказаного організаційно-підготовчого заходу у слідчого (прокурора) повинно бути чітко сформоване поняття кола тих питань, які повинні бути вирішені шляхом проведення освідування.

3. *Добір учасників слідчої дії.* Законодавець наголошує на можливості залучення до проведення освідування судово-медичного експерта або лікаря. Це є цілком доречним, особливо, якщо освідуванням необхідно встановити наявність на тілі освідуваної

особи певних біологічних слідів (кров, слина, сперма тощо), тілесних ушкоджень, а також у разі необхідності встановлення певних анатомічних та фізіологічних ознак. Крім цього, наявність у лікаря більш широкого кола знань стосовно зовнішніх проявів ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, засобів індивідуального інфекційного захисту від вказаних хвороб значною мірою допоможе слідчому сконцентруватися саме на тактиці проведення освідування, а також мінімізує ризики інфікування слідчого та інших присутніх осіб.

Однак відсутня регламентація стосовно залучення до проведення освідування інших спеціалістів. Відповідно до ч.1 ст. 71 КПК України, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [4].

Про необхідність законодавчого закріплення можливості залучення до проведення інших спеціалістів, зокрема, спеціаліста в галузі судової хімії, балістики, трасології, спеціаліста-автотехніка тощо, зазначали у своїх працях Ж.В. Удовенко, О.А. Борідько та В.В. Логінова [5; 6]. Ми вважаємо таку думку цілком доречною, оскільки інколи просто неможливо якісно провести освідування без використання спеціальних знань фахівця відповідної галузі.

Стосовно участі понятих під час проведення слідчих (розшукових) дій науковцями було здійснено достатньо робіт. Їх обов'язкова участь під час проведення освідування законодавчо закріплена у ч. 7 ст. 223 КПК України. Як зазначає В.Г. Дрозд, запрошення понятих до участі в освідуванні доцільно погоджувати з особою, виходячи з етичних міркувань, однак остаточне вирішення залежить від слідчого [7, с. 10]. Вказана думка є слушною. Однак, окрім етичних міркувань, слід враховувати і забезпечення безпеки учасників слідчої дії за наявності в освідуваній особі ознак захворювання на туберкульоз дихальних шляхів.

Слід також зауважити, що наявність у особи ВІЛ-інфекції/СНІДу не є перешкодою для участі понятих у проведенні вказаної слідчої дії. Це обумовлено шляхами передачі вказаного захворювання. Крім того, варто зазначити, що вказані відомості стосовно наявності в особи позитивного статусу ВІЛ або СНІДу не потребують зайвого розголошення учасникам слідчої дії та присутнім особам.

4. *Вивчення особи, яка підлягає освідуванню.* В умовах існування ризику інфікування на ВІЛ-інфекцію/СНІД та туберкульоз вивчення особи, яка підлягає освідуванню, є одним із найважливіших організаційно-підготовчих тактичних заходів, що покликаний на забезпечення безпеки учасників слідчої (розшукової) дії від можливого інфікування. Крім того, вказаний захід допомагає слідчому краще установити психологічний контакт з освідуваною особою та обрати найбільш доцільні тактичні прийоми проведення освідування.

Варто зауважити, що слідчий повинен володіти знаннями стосовно зовнішніх та клінічних проявів ВІЛ/СНІДу та заразного туберкульозу, оскільки особа не завжди повідомляє про наявність у неї недуги. Крім того, необхідними є знання щодо груп підвищеного ризику та соціальних груп, що є вразливими до вказаних захворювань.

5. *Обрання часу та місця проведення освідування.* В науковій літературі існує думка про те, що в ряді випадків освідування повинно проводитись негайно після встановлення особи, яка йому підлягає. Особливо це стосується випадків встановлення незначних тілесних ушкоджень, які можуть зникнути до проведення судово-медичної експертизи.

Як зазначають В.С. Бурданова та Л.М. Нікітін, у тих випадках, коли вона проводиться через декілька днів чи тижнів, незначні подряпини, синці за цей час зникають, а в медичних документах містяться дані лише про ті тілесні ушкодження, щодо яких проводилось лікування, і відсутні записи про незначні тілесні ушкодження [8, с. 33]. З цього випливає можливий брак часу на детальну підготовку до проведення освідування. Однак у деяких практичних випадках дотримання терміновості проведення освідування досягти досить важко. Це здебільшого пов'язане з юридичною підставою проведення освідування – наявністю постанови прокурора. Відповідно до Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України 06.04.2016 № 139, рішення щодо призначення слідчого, процесуального керівника вноситься до ЄРДР невідкладно [9]. Однак у практичній діяльності реалізація вказаного положення відносно невідкладності дещо порушується. Призначення проце-

суального керівника – прокурора у кримінальному провадженні найчастіше здійснюється протягом доби після внесення відомостей до Єдиного реєстру державних розслідувань. До того ж нерідкими є випадки, коли слідчому необхідно звернутись до прокурора з клопотанням про проведення вказаної слідчої дії аби отримати відповідну постанову. Все це, на нашу думку, забирає час та може призвести до негативних наслідків. Прикладом може слугувати необхідність у виявленні на тілі освідуваної особи дрібних часток речовини чи матеріалу, які можуть зникнути або бути умисно знищеними.

Що стосується місця проведення освідування, то в більшості випадків освідування проводиться за місцем проведення досудового розслідування. Відповідно кожне робоче місце працівника слідчого підрозділу має бути забезпечене засобами попередження передачі ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу від можливого носія хвороби – іншим учасникам слідчої (розшукової) дії, працівнику поліції, присутнім особам та технічному персоналу. Однак аналіз наукової літератури дозволяє припустити, що в ряді випадків при освідуванні для виявлення слідів злочину необхідно використовувати спеціальне обладнання. Зважаючи на це, слідчу дію доцільно проводити у спеціальних лабораторіях судових експертиз або в експертно-криміналістичному підрозділі [10, с. 16].

6. Створення необхідних умов для успішного проведення освідування.

З цього приводу слушною є думка К.О. Чаплинського, який зазначає, що слідчий видаляє з приміщення, де буде проводитися освідування, усіх сторонніх осіб, які не мають відношення до слідчої дії. За необхідності, для забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, організує охорону цього приміщення [2, с. 125].

На нашу думку, видалення усіх сторонніх осіб, які не мають відношення до слідчої дії, є необхідним організаційним заходом у разі поінформованості слідчого щодо наявності в освідуваної особи туберкульозу або навіть підозри на наявність вказаного захворювання. У такому випадку недоцільно залучати до проведення освідування понять. Цілком доречно користуватися наданою законодавцем у ч. 7 ст. 223 КПК можливістю застосування безперервного відеозапису ходу проведення освідування. Крім того, слід враховувати, що в одному кабінеті слідчого підрозділу здебільшого працює не один слідчий, а два чи більше. Вони також у цей час можуть проводити слідчі (розшукові) дії за участі різної кількості осіб. Тому варто звертати увагу на те, щоб дотримувалась черговість проведення ними слідчих дій, оскільки наявність у освідуваної особи заразного туберкульозу може поставити під загрозу інфікування й інших сторонніх осіб та слідчих.

Наголосимо також на тому, що під час проведення освідування особи, хворої на заразний туберкульоз, важливим організаційно-тактичним заходом зі створення необхідних умов для успішного проведення вказаної слідчої дії є перевірка та дотримання усіх засобів інфекційного контролю: адміністративного (швидка ідентифікація хворого та його ізоляція від інших осіб); інженерного (механічна вентиляція приміщення, ультрафіолетове опромінення, дезінфекція поверхонь тощо) та індивідуального (використання персональних респіраторів, гумових печаток тощо).

7. Визначення та підготовка технічних засобів фіксації. Цей захід є необхідним не лише у випадках, коли здійснюється безперервна відеофіксація освідування, але і у випадках, прямо зазначених у ч. 4 ст. 241 КПК України: «За необхідності здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи застосування інших технічних засобів» [4].

8. Визначення тактики проведення освідування, що прямо залежить від об'єкта освідування, місця знаходження слідів або особливих прикмет на тілі освідуваної особи, а також від наявності ризиків інфікування на ВІЛ/СНІД або туберкульоз. Враховуючи брак часу для підготовки та можливу відсутність зовнішніх клінічних проявів у особи заразного туберкульозу, на які міг би звернути увагу слідчий, пропонуємо вирішувати питання визначення тактики освідування з урахуванням універсального принципу перестороги, коли всі сліди (речовини) та особи вважаються потенційно інфікованими.

9. Складання плану проведення освідування. Стосовно вказаного організаційно-тактично заходу цілком слушною є думка К.О. Чаплинського, який зазначає, що слідчий повинен обирати найбільш раціональну послідовність виконання дій з освідування. Залежно від виду скоєного злочину, характеру розшукуваних об'єктів чи особливих прикмет, а також фактичних даних, отриманих під час проведення слідчих дій та оперативнорозшукових заходів, освідування може проводитися суцільним або вибіркоким методом [11]. У разі поінформованості слідчого про наявність в освідуваної особи ВІЛ/СНІДу або

заразного туберкульозу, ним має бути побудована найбільш раціональна послідовність дій з такою особою.

Висновок. Слушною є думка О.А. Борідько, К.В. Парасочкіної і Г.О. Пономаренко про те, що будь-які підготовчі дії до проведення освідування можуть змінюватися у кожному конкретному випадку [12, с. 50]. Одним з таких випадків може бути наявність в освідуваної особи ВІЛ-інфекції або заразного туберкульозу, або можливість наявності носіїв інфекції на речах освідуваного, слідах злочину тощо. Недосконала підготовка до освідування може спричинити не тільки втрату доказів, але й створити небезпеку зараження на ВІЛ-інфекцію/СНІД або туберкульоз як особи, що проводить вказану слідчу (розшукову) дію, так і інших осіб, що будуть присутні. Також вважаємо, що забезпечення безпеки від інфікування вказаними хворобами прямо залежить від універсального принципу перестороги, що полягає в поведженні з усіма особами як з потенційно інфікованими та з усіма речовинами (об'єктами) як з такими, що можуть мати на собі збудники інфекцій.

Бібліографічні посилання

1. Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є. Освідування – засіб інформаційного забезпечення розслідування. URL: <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/8478>
2. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
5. Петрухин И.Л. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе. Москва: Юрид. лит., 1964.
6. Удовенко Ж.В. Дотримання прав і свобод людини при використанні спеціальних знань під час проведення освідування. *Криміналістика і судебна експертиза*. 2015. Вып. 60. С. 232–241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2015_60_28.
7. Дрозд В.Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2009. 17 с.
8. Бурданова В.С., Никитин Л.Н. Расследование умышленного причинения вреда здоровью. Изд. 3-е, испр. и доп. СПб., 2000. 72.
9. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>
10. Криміналістика: тактика, організація і методика расследования преступлений: учебник / под ред.: Резвана А.П., Субботиной М.В., Харченко Ю.В. Волгоград: ВА МВД России, 2000. 224 с.
11. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення освідування. Вісник Академії митної служби України. Серія: Право. 2011. № 1. С. 166–169. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2011_1\(6\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2011_1(6)_26).
12. Борідько О.А., Парасочкіна К.В., Пономаренко Г.О. Тактика слідчих оглядів: навч. посібник. Херсон: Видавець Чуєв С.М., 2006. 72 с.

Надійшла до редакції 14.12.2018

SUMMARY

Pochtova Ye.S. Organizational and tactical preparation measures to examination in risk conditions of HIV/AIDS and/or tuberculosis infection. The scientific article analyzes the organizational and tactical measures of the preparatory stage of the examination. The peculiarities of their implementation taking into account the risks of infection of the investigator and other participants in the criminal proceedings of HIV/AIDS and tuberculosis were highlighted.

The purpose of the article is to consider the peculiarities of preparation for conducting the study, taking into account the risk of infection with tuberculosis and/or HIV/AIDS as a person conducting the specified investigation (wanted) action, and other persons involved in its conduct.

Examination – the mean of information provision of investigation. Therefore, organizational measures for preparation for the study, as well as the tactics of the work and the final stages, must be formed taking into account personal safety and hygiene measures, as well as ensure the safety of the investigator and other participants (present) from the risk of infection with HIV and/or tuberculosis respiratory tract. Improper preparation can cause not only the loss of evidence, but also the risk of infection with these diseases.

There is an urgent need to rethink the organization and tactics of conducting investigative (search) actions, paying attention not only to the purpose of their conduct in the aspect of evidence, but also to

ensure the safety of infection from socially dangerous diseases. An important factor is the availability of investigative information regarding the person to be exposed and the tracks to be traced. It also helps to avoid the risk of infection following the universal principle of precaution. It consists in treating all persons as potentially infected and with all substances (objects) as those that can carry infectious agents.

Any preparatory action for conducting the study may vary in each case. But their implementation needs to take into account all possible risks of HIV/AIDS and tuberculosis infection and take measures to prevent and avoid this threat.

Keywords: *examination, tactics, investigatory actions, tuberculosis, HIV/AIDS, risks of infection.*

УДК 343.98

Чередник К.О.©

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-4-155-159

ЩОДО МОДЕЛІ ПОБУДОВИ КОМПЛЕКСІВ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Досліджено теоретичні питання, пов'язані із визначенням поняття «тактична операція» та її змістом, приділяється увага найбільш поширеним видам тактичних операцій. Здійснено аналіз криміналістичної літератури щодо розходження поглядів з приводу проведення тактичних операцій та комплексу заходів, що входять до їх змісту. Запропоновано перелік найбільш доцільних комплексів тактичних операцій при розслідуванні шахрайств на ринку нерухомості, у тому числі вчинених організованими злочинними угрупованнями.

Ключевые слова: *розслідування, тактична операція, тактична комбінація, шахрайство, нерухомість, ринок нерухомості, організовані злочинні угруповання.*

Постановка проблеми. У справах про шахрайство, пов'язане з нерухомістю, вирішити завдання, які стоять перед слідчими, працівниками оперативних підрозділів та іншими взаємодіючими з ними особами, неможливо без системного підходу, що полягає у створенні ефективно діючого в складних слідчих ситуаціях комплексу слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, організаційних дій, а також використання допомоги фахівців у різних галузях. Між тим у криміналістичній літературі розглядаються дискусійні погляди на сутність тактичної операції, її ознаки та структуру.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить, що за різних часів питання щодо комплексів тактичних операцій досліджувалася низкою вчених, зокрема: Р.С. Белкіним, Л.Я. Драпкіним, В.М. Карагодіним, В. О. Коноваловою, О.В. Курманом, О.Л. Мусієнко, В.В. Тищенко, К.О. Чаплинським, В.Ю. Шепитьком та ін. Вказані автори внесли чималий вклад до питань тактичних операцій та їх комплексів при розслідуванні злочинів різних категорій. Між тим, виникає низка дискусійних питань, які підлягають вирішенню.

Метою статті є аналіз існуючих наукових поглядів на проблеми тактичних операцій і на цій підставі – визначення комплексу тактичних операцій, найбільш доцільного при розслідуванні шахрайств на ринку нерухомості, вчинених злочинними угрупованнями.

Виклад основного матеріалу. Необхідно враховувати, що не будь-який набір слідчих та інших дій можна визнати тактичною операцією. У функціональному відношенні об'єднання слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів у тактичну операцію відбувається на підставі можливості вирішення у результаті такого об'єднання певного завдання розслідування, яке через об'єм або зміст неможна вирішити шляхом застосування окремих тактичних прийомів, слідчих дій тощо [1, с. 251].

Між тим, як наголошує В.М. Шевчук, поряд з елементною будовою структури тактичної операції криміналістами висловлені пропозиції й щодо створення структури цієї категорії базуючись на функціональних підходах. Зокрема, за переконанням деяких вче-